

Nr 417

Av herr Tistad m. fl., *angående utlandssvenskarnas rösträtt.*

Genom ändring i lagen om val till riksdagen, som trädde i kraft den 1 januari 1968, har utlandssvenskar fått möjlighet att utöva rösträtt vid val till riksdagens andra kammare under förutsättning att de varit kyrkobokförda i Sverige någon gång under de senaste fem åren.

Därmed har ett gammalt krav, ställt i riksdagen genom motion första gången 1929, delvis blivit tillgodosett. Villkoret om kyrkoskrivning här i landet mera än fem år tillbaka utestänger dock alltså många utlandssvenskar från rösträtt.

Valrätt till andra kammaren tillkommer enligt § 16 riksdagsordningen en var man och kvinna, som är svensk undersåte och senast under nästföregående kalenderår uppnått tjugu års ålder. Valrätt må dock ej utövas av den som på grund av domstols förklaring är eller efter uppnådd myndighetsålder skall förbliva omyndig. Paragrafen innehåller vidare följande stadgande: »Till efterrättelse vid val skall finnas röstlängd; och skall, på sätt i vallagen finnes närmare bestämt, valrätten grundas på förhållandena vid tiden för röstlängdens tillkomst, ändå att förändring före valet inträffar.»

I sak samma bestämmelser — dock med en rösträttsålder av nitton år i stället för nu gällande tjugu år — återfinns i § 14 i det förslag till ändring av riksdagsordningen som antogs såsom vilande vid 1968 års riksdag.

Bestämmelserna om valrätt till riksdagens andra kammare återfanns före 1909 i § 14 riksdagsordningen, som då — alltsedan 1866 — lydte som följer:

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man, hvilken antingen eger eller med stadgad åborätt innehafwer fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringswärde af minst ett tusen Riksdaler, eller för lifstid eller för minst fem år arrenderar jordbruksfastighet till taxeringswärde, ej understigande sextusen Riksdaler, eller ock erlägger till Staten bewilling för en till minst åttahundra Riksdaler uppskattad årlig inkomst.

Föreskriften om röstlängd hade under samma tid sin plats i andra stycket av § 17 riksdagsordningen, vilket lydte:

Wid dessa wal skola till efterrättelse tjena de för kommunerna gällande röstlängder, som böra innehålla anteckning om dem, hwilka enligt 14 § walrätt tillkommer.

I samband med den rösträttsreform som slutligt genomfördes 1909 flyttades bestämmelserna om valrätt och röstlängd till § 16 riksdagsordningen, som då fick följande lydelse:

Valrätt tillkommer en hvar välfrejdad svensk man från och med kalender-

året näst efter det, hvarunder han uppnått tjugufyra års ålder dock ej

a) den som står under förmynderskap eller är i konkurstillstånd;

b) den som häftar för understöd, hvilket under löpande eller sistförflutna kalenderåret af fattigvårdssamhälle tilldelats honom själf, hans hustru eller minderåriga barn;

c) den som icke erlagt de honom påförda utskylder till stat och kommun, hvilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren;

d) värnpliktig, som icke fullgjort de honom till och med utgången af sistförflutna kalenderåret åliggande värnpliktsöfningar.

Till efterrättelse vid val skall finnas röstlängd; och skall, på sätt i vallagen finnes närmare bestämdt, valrätten grundas på förhållandena vid tiden för röstlängdens tillkomst, ändå att förändring före valet inträffar.

Författningsrummet har därefter ändrats vid ett flertal tillfällen och erhöll sin nuvarande lydelse 1945.

Under tiden fram till 1909 var sålunda rösträtten till andra kammaren begränsad till personer som hade kommunal rösträtt, och bosättning i viss kommun var ett villkor för rösträtt. Någon ändring av sistnämnda villkor avsågs uppenbarligen inte genom den 1909 genomförda ändringen av riksdagsordningen. Mantalsskrivning i riket förblev ett villkor för valrätt, ehuru det inte längre uttryckligen blev angivet i grundlagen. Lika litet avsågs någon saklig ändring av bestämmelserna om röstlängd. Det sista stycket i nuvarande § 16, vilket varit oförändrat sedan 1909, har uppenbarligen aldrig avsetts innehålla något självständigt rösträttsvillkor. En annan tolkning måste innebära, att de i grundlagen intagna bestämmelserna om valrätt skulle kunna begränsas genom vallagen som har karaktär av samfällid lag. Grundlagsskyddet för den allmänna rösträtten skulle därmed vara helt illusoriskt. Det nämnda stycket kan endast ha haft en förnuftig mening, nämligen att de som enligt vad som sagts tidigare i paragrafen äger valrätt skall upptas i röstlängd och att denna, sedan den behörigen upprättats, skall tillämpas vid val oberoende av de förändringar som kan ha inträffat efter röstlängdens tillkomst.

När 1967 års riksdag beslöt att genom ändring av vallagen tillerkänna vissa i riket icke mantalsskrivna medborgare rösträtt, frångick riksdagen det i grundlagen inte inskrivna men de facto alltsedan 1866 gällande kravet på mantalsskrivning i riket som villkor för rösträtt. Fråga är emellertid om det inte varit riktigt att, när riksdagen fann ifrågavarande krav inte längre böra upprätthållas, ta de fulla konsekvenserna därav och tillerkänna alla svenska medborgare rösträtt utan hänsyn till var de är bosatta. I och med att principen genombrutits har de kvarstående inskränkningarna i rösträtten fått en godtycklig och diskriminerande karaktär.

De skäl som anförts för bibehållande av dessa inskränkningar kan inte anses bärande. Det kan inte vara riktigt att grunda rösträtten för utlandssvenskar på schablonmässiga antaganden om huruvida vederbörande avser att återvända till Sverige och i vad mån han påverkas av de beslut, som den

svenska riksdagen fattar, och långt mindre att utifrån dessa antaganden uppställa ett krav på utlandsvistelsens kortvarighet som inrymmer ett betydande mått av godtycke. Alla svenska medborgare påverkas i vissa väsentliga avseenden av riksdagens beslut, oavsett om de är bosatta i Sverige eller ej och — i senare fallet — oavsett om de tänker återvända till Sverige eller ej. Som exempel kan nämnas, att en svensk medborgares familjeförhållanden vid tvist i utlandet i många länder bedöms efter svensk lag oberoende av hur länge han varit borta från hemlandet och oberoende av om han tänker återvända dit eller ej.

Med hänsyn till vad ovan anförts anser vi, att gällande begränsningar i utlandssvenskars rösträtt bör upphävas. Utlandssvenskar, som inte någon gång varit kyrkobokförda i Sverige eller vilkas tidigare kyrkobokföring inte kan tillfredsställande utredas, bör bli upptagna i den särskilda röstlängden för Stockholms stad. Det sistnämnda bör inte möta någon befogad invändning, sedan valsättet ändrats så att fr. o. m. 1970 års val mandatfördelningen inte längre sker i slutna valkretsar utan syftar till riksproportionalitet.

Mot de krav, som tidigare framställts om vidgad rösträtt för utlandssvenskar, har det brukat invändas bl. a. att valsäkerheten skulle äventyras däri- genom. Vi finner därför angeläget att särskilt framhålla, att vi inte ifrågasätter någon uppluckring av garantierna i detta hänseende. Vi förutsätter tvärtom att en ordentlig kontroll och bevisning skall ske. Man måste emellertid noga skilja mellan å ena sidan de grundläggande reglerna om medborgarnas rösträtt och å andra sidan de säkerhetsregler som måste tillskapas för att garantera valförfarandet. Vad vi vänder oss mot är det godtycke som präglar ställningstagandet i fråga om själva de grundläggande reglerna om rösträtten. Det är belysande att man diskuterat en rad olika begränsningar innan man stannat för den nuvarande konstruktionen: krav på mantalskrivning inom fem år, inom tio år, inom tjugo år eller någon gång i livet, krav på kyrkobokföring inom fem år, inom tio år etc. Det godtycke som utmärker dessa resonemang är enligt vår mening stötande. Det riktiga måste vara att fastlägga en bestämd princip och sedan komplettera med erforderliga kontrollregler om anmälan, bevisning, prövning etc. för att förekomma en oriktig tillämpning.

Med stöd av det anförda får vi hemställa,

att riksdagen anhåller hos Kungl. Maj:t om förslag till sådan ändring i lagen om val till riksdagen, att varje svensk medborgare bereds möjlighet att bli upptagen i röstlängd, oberoende av mantalskrivning eller kyrkobokföring i riket.

Stockholm den 28 januari 1969

Eskil Tistad (fp)

Bo Skårman (fp) Ruth Hamrin-Thorell (fp) Hans Lindblad (fp)
Gudmund Ernulf (fp) S.-O. Österdahl (fp) Rolf Wirtén (fp)